

УДК 330.47:656.2

ВПЛИВ РОБОТИ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ НА СТАН НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Широкова О.М., к.е.н., ст. викладач (УкрДАЗТ)

У статті виявлені причини зниження економічних вигід діяльності транспорту, як з боку власних інтересів, так і інтересів держави. Визначена роль залізничного транспорту у подоланні існуючих тенденцій розвитку економіки країни з різних позицій та сфер господарської участі галузі в інших видах діяльності держави. Виділені найбільш очевидні економічні вигоди раціоналізації роботи транспортної галузі.

Ключові слова: залізничний транспорт, економіка, економічні вигоди, ефективність.

Постановка проблеми. При аналізі сучасної економічної системи й перспективного розвитку залізничного транспорту України особливе значення має значимість результатів роботи останнього в загальних тенденціях державного розвитку. Це пояснюється тим, що для України залізничний транспорт має велике значення: забезпечуючи значну частину всього вантажообігу країни, він виконує важливі державні, економічні і соціальні функції.

На жаль, характерними рисами сучасного стану діяльності залізничного транспорту є стрімке зниження обсягів перевезень, високий рівень зношення рухомого складу і матеріально-технічної бази, критичний рівень фінансового стану галузі, а також відкриті питання приватизації, розвитку державно-приватного партнерства, залучення інвестицій, технічних інновацій і технологічної модернізації в галузі; потребує вдосконалення політика встановлення тарифів і ціноутворення, закупівель і використання державного майна, рішення міжнародних питань в сфері транзитних перевезень через територію України.

Крім вказаних проблем діяльності залізничного транспорту необхідно виділити також не вирішені питання задоволення потреб економіки, таких як: невідповідність якості обслуговування вантажовласників та пасажирів європейським вимогам; низька швидкість перевезень; постійне збільшення частки транспортної складової у собівартості продукції, значний ступінь державного регулювання залізничного сектору економіки та ін.

Результатом цих процесів є в першу чергу зниження економічних вигід діяльності транспорту як з боку власних інтересів, так і інтересів держави. Це спричиняє не тільки уповільнення темпів економічного розвитку держави, але й унеможливає на сучасному етапі присутність України на світовому ринку транспортних послуг.

Тому, в умовах складних світових економічних процесів, Україні необхідна ефективна політика, яка б враховувала

геополітичні, економічні і соціальні особливості функціонування залізничної галузі та її роль у загальнодержавних процесах, а також надала б можливість розвитку галузі, забезпечила її конкурентоспроможність [1].

При цьому, розуміння всієї важливості ефективної роботи залізничного транспорту для національного господарства вимагає не тільки розроблення заходів раціоналізації господарської діяльності залізниць, але й наявності чіткого механізму визначення ступеня впливу та економічних вигід результатів діяльності залізничного транспорту для економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В дослідженні питань визначення ролі та значення залізничного транспорту для економіки країни багато вчених внесли вагомий вклад. Так, у класичній економічній літературі й працях найбільш відомих науковців, таких як: І.С. Блюх, Є.Д. Хануков, І.В. Белов, В.Г. Галабурда, В. О. Дмитрієв [2-7], з проблематики вдосконалення роботи залізничного транспорту, він завжди відзначався як провідна галузь виробництва, а це значить, що основні показники роботи транспорту повинні бути нерозривно пов'язані з показниками інших галузей економіки, більше того - транспорт повинен розвиватися випереджальними темпами в порівнянні з ними.

Крім цього, проблемами впливу залізниць на економіку займалися інші вчені й практики. Значний внесок у розробку цих питань внесли праці таких науковців як: Б.М. Лapidус, Н.П. Терьошина, М.Ф. Трихунков, В.Л. Дикань, Д.А. Мачерет [6-12] і ін.

Проте, сучасні умови господарювання, відзначені впливом загальносвітових перетворень, кардинальними змінами принципів господарювання, потребують подальших досліджень щодо напрямків економічної оцінки значення залізничного транспорту для національного господарства.

Формулювання цілей статті. Викладена актуальна проблематика визначає задачі для наукових розробок в сфері економіки залізничного

транспорту стосовно проведення досліджень підходів і методів оцінки економічного впливу залізничного транспорту на стан національної економіки, за рахунок комплексного аналізу теоретичних основ визначення економічних вигід підвищення ефективності роботи залізничного транспорту, що є вихідною базою для подальшого розроблення методичних рекомендацій в питаннях, які розглядаються.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчить визначення із Закону "Про транспорт", він є однією з найважливіших галузей суспільного виробництва й покликаний задовольняти потреби населення й суспільного виробництва в перевезеннях [13].

Зокрема Закон "Про залізничний транспорт" підтверджує це й доповнює, що залізничний транспорт є однією з важливих базових галузей економіки України, забезпечує її внутрішні й зовнішні транспортно-економічні зв'язки й потреби населення в перевезеннях. Діяльність залізничного транспорту як частини єдиної транспортної системи країни сприяє нормальному функціонуванню всіх галузей суспільного виробництва, соціальному й економічному розвитку й зміцненню обороноздатності держави, міжнародному співробітництву України, а ефективне її функціонування є необхідною умовою стабілізації, структурних перетворень економіки, розвитку зовнішньоекономічної діяльності, задоволення потреб населення й суспільного виробництва в перевезеннях, захисту економічних інтересів України [14].

Наведені визначення відзначають значення залізничного транспорту для економіки, а його діяльність впливає на такі сфери життєдіяльності країни, як:

- економіка країни, яка в цілому на пряму залежить від здатності транспортного комплексу задовольнити потреби внутрішнього й зовнішнього ринку, оскільки взаємодія промислових підприємств, сфер обслуговування й торгівельно-споживчого ринку прямо залежить від транспорту. Подібно кровоносним судинам, транспортна мережа залізничного транспорту діє із своїми перевагами: швидкістю, доступністю й комунікабельністю;

- політика (має велике значення, оскільки символізує й персоніфікує статус держави на міжнародному ринку);

- соціальна сфера (залізниця у величезному ступені задовольняють потреби населення: дозволяють у найкоротший термін забезпечити доставку населення у пункти призначення, тобто транспортна інфраструктура в розвиненій державі забезпечує потреби різних соціальних груп населення);

- культура (підвищення історичного і духовного життя населення прямо залежить від

транспорту, і тут важливе значення має перевезення людей через границі і між різними регіонами країни);

- оборонна сфера (життя людини нерозривно пов'язано із транспортом, і для забезпечення безпеки громадян, транспорт крім соціальних послуг має і оборонне значення. Це перевезення й доставка бойової техніки, енергоресурсів і засобів забезпечення військовослужбовців, а також можливість досягти пунктів призначення в найкоротший термін).

Розглядаючи всю універсальність залізничного транспорту стосовно забезпечення роботи різних сфер діяльності держави необхідно зазначити, що найголовніше залізнична галузь відіграє вирішальну роль в економічному розвитку країни і, відповідно, у добробуті її населення. Це дуже складний взаємозв'язок та велика кількість процесів, які прямо або опосередковано впливають на економічний розвиток держави та потребують економічної оцінки.

В цілому ж економічні вигоди ефективної діяльності залізничного транспорту можна оцінити з двох позицій:

- на національному рівні, в т.ч. на регіональному рівні, заходи оптимізації роботи залізничного транспорту дозволяють успішно здійснювати політику, яка забезпечує інтеграцію на загальнодержавному рівні та відкриту взаємодію всіх процесів розвитку, з метою раціоналізації виробничих та інших господарських процесів;

- на міжнародному рівні дозволяє забезпечити доступ на іноземні ринки, підвищуючи конкурентоспроможність вітчизняних товарів, що створює умови для більш рівної участі в міжнародній торгівлі й потенційних вигодах, які із цієї участі випливають.

З урахуванням вищезазначеного доцільно виділити деякі найбільш очевидні економічні вигоди, які можуть забезпечити національному господарству розвиток ефективної транспортної діяльності. Важливо також оцінювати більш широко вплив на рівень регіонального економічного зростання.

Економічні вигоди від раціоналізації діяльності залізничного транспорту виходять за рамки тих, що безпосередньо видно в традиційних дослідженнях витрат і вигід. Заходи підвищення ефективності роботи залізничного транспорту не тільки розвивають транспортну галузь, вони також позначаються на економіці, оскільки утворюють аспекти, пов'язані із діяльністю галузей, які забезпечують діяльність залізниць та прямо або опосередковано залежать від неї, дозволяючи одержувати суміжні результати в межах економіки, таких як:

- вигідний доступ до ресурсів та ринків;

- зниження темпів інфляції в результаті реалізації заходів, спрямованих на мінімізацію витрат, пов'язаних з перевезенням вантажів, а відповідно досягнення спеціалізації й економії масштабу, стимулюючи торгівлю й виробництво, і допомагає розширити ринки, а все це веде до посилення конкуренції, ефективного розподілу;

- прискорення соціально-економічного розвитку за рахунок прискорення перевезення вантажів та пасажирів, оскільки чим швидше вантаж доставляється споживачам, тим менше час обігу й тем більше оборотів оборотні кошти виконують за рік, що дозволяє збільшити обсяг продукції, яка випускається промисловістю протягом року при тих же виробничих ресурсах. Крім того, одночасно істотно зростає провізна спроможність транспортної системи.

- територіально збалансований розвиток на принципах раціональної концентрації виробництва та мінімізації вартості продукції;

- приріст доходів населення малих регіонів за рахунок можливості швидкого, зручного та дешевого транспортування до місць роботи;

- зростання прямої зайнятості населення, оскільки залізниці традиційно є одним із самих великих роботодавців у багатьох країнах світу а також дозволяють поєднати, тісно пов'язані з його плануванням, розвитком і експлуатацією діяльність таких підприємств, як: страхові компанії, компанії по будівництву й обслуговуванню інфраструктури, а також науково-дослідні організації, що займаються пов'язаними із транспортом технологіями та ін.;

- зростання доходів від виконання транзитних перевезень за рахунок спрощення міжнародних транспортних процедур;

- підвищення ефективності транспорту й сприяння торгівлі і інвестиціям, а також підвищення продуктивність виробництва, стимулювання економічного розвитку, зниження витрати на персонал, а також адміністративні витрати, та одночасне підвищення конкурентоспроможності у торгівельній діяльності;

- підвищення ресурсної безпеки та незалежності країни;

- підвищення рівня життя населення.

За цими критеріями доцільно оцінювати сукупний економічний ефект діяльності залізничного транспорту на економіку. Крім цього раціонально оцінювати внесок транспортної діяльності в економіку країни з погляду частки обсягів діяльності транспорту у ВВП. Так, з 2008 року по 2009 рік транспортна частка у ВВП збільшилась з 10,07% до 11,32%, а за 6 місяців 2010 року склала – 12,12% [15]. Проте, якщо порівняти реальну зміну діяльності транспорту у ВВП з інвестиційними вкладеннями (табл. 1) можна спостерігати прямий взаємозв'язок між ними: на фоні зниження інвестиційних вкладень відбувається зниження реальної частки виробництва транспортної продукції, що свідчить про збільшення вартості транспортування і тим самим про зменшення сприяння роботи залізничного транспорту ефективної діяльності економіки.

Таблиця 1.

Порівняння частки транспортній галузі у ввп із інвестиціями в транспортну інфраструктуру

Період \ Показник	Частка реальних обсягів роботи транспорту у валовому внутрішньому продукті	Питома вага інвестицій в основний капітал транспорту
2006	9,11	5,32
2007	8,63	6,04
2008	8,31	5,73
2009	7,55	3,98

Слід також зазначити, що відзначені економічні вигоди розвитку залізничного транспорту не можуть розглядатись окремо без реалізації напрямків підвищення ефективності роботи залізничного транспорту, головними з яких є впровадження напрямків зниження витрат за рахунок проведення структурних змін, інноваційно-інвестиційного розвитку, вдосконалення цінової політики тощо. Проте це дещо інший напрямок досліджень, який стосується підвищення конкурентоспроможності залізничної галузі.

Висновки з даного дослідження й перспективи подальших досліджень у даному

напряму. Про підвищення ролі залізничного транспорту в економіці свідчить багато даних. Ефективність роботи цієї галузі впливає на темпи росту практично у всіх галузях економіки. Залізниці забезпечують не тільки єдність території й, звичайно, інтенсивність господарських зв'язків у країні, але й є одним з факторів, що визначають обсяги й напрямки зовнішньоекономічної діяльності.

Прискорений підйом роботи залізничного транспорту на вищевказаних засадах - необхідна умова забезпечення процесу розширеного відтворення в країні.

Стосовно вирішення визначеної проблематики та поставленої мети в статті були

розглянуті питання наявності та важливості існування економічних взаємозв'язків, які дозволяють здійснити економічну оцінку ефективності розвитку залізничного транспорту на стан національної економіки.

Практична значимість результатів дослідження визначається можливістю їхнього використання при розробці заходів щодо розвитку залізничного транспорту відзначених в статті рівнях та перспективою подальших досліджень стосовно розроблення механізму економічного визначення впливу результатів діяльності залізничної галузі на національне господарство, тобто потребує економічного визначення загальнодержавне значення залізниць.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція розвитку транспортно-дорожнього комплексу (ТДК) України до 2015 року й наступний період [Електронний ресурс]. / Український транспортний союз. - Режим доступу: <http://www.uts.in.ua/ua>.
2. Блюх И.С. Влияние железных дорог на экономическое состояние России: в 5 томах. / И. Блюх. - СПб.: Тип. М.О. Вольфа, 1878.
3. Экономика железнодорожного транспорта: [учебник для ВУЗов] / И.В. Белов, А.Е. Гишман, В.Г. Галабурда и др.; под ред. Е.Д. Ханукова. - М.: Транспорт, 1979. - 544 с. (М.: УМК МПС России, 2001. - 600 с.).
4. Экономика железнодорожного транспорта: [учебник для ВУЗов] / И.В. Белов, В.Г. Галабурда, В.Ф. Данилин и др.; под ред. И.В. Белова. - М.: Транспорт, 1989. - 351 с.
5. Экономика железнодорожного транспорта: [учебник для ВУЗов железнодорожного транспорта] /

Под ред. В.А. Дмитриева - М.: Транспорт, 1996 г. - 524 с.

6. Экономика железнодорожного транспорта. / Под ред. Н.П. Терешинной, Б.М. Лапидуса, М.Ф. Трихункова. - Москва, 2005. - 438с.
7. Терешина Н.П. Методы оценки конкурентоспособности транспортной продукции с учетом внетранспортного эффекта / Н. Терешина, А. Абрамов, В. Галабурда, А. Рышков // Экономика железных дорог. - №4, 2002. - С.12-16.
8. Трихунков М.Ф. Транспортное производство в условиях рынка: качество и эффективность. / М. Трихунков. - М.: Транспорт, 1993. - 255 с.
9. Повышение эффективности функционирования естественных монополий в условиях рынка (по материалам железнодорожного транспорта): монография. / Данько М.І., Дикань В.Л., Шраменко О.В. - Х.: УкрДАЗТ, 2010. - 168 с.
10. Дикань В.Л. Повышение эффективности работы транспортной отрасли в Украине на основе формирования системы организации и регулирования взаимодействия всех видов транспорта / В. Дикань, Д. Бойко // Вісник Харківського національного університету. - Харків: ХНУ, 2001. - (Економічна серія №512). - С. 115-117.
11. Мачерет Д. А. Развитие конкуренции на рынке грузовых перевозок. / Д. Мачерет // Железнодорожный транспорт. - №11, 2006. — С. 45-47.
12. Мачерет Д. А. Работа железнодорожного транспорта: макроэкономический аспект / Д. Мачерет // Железнодорожный транспорт. - №2, 2006. - С. 7-13.
13. Закон України «Про транспорт» № 233/94-ВР від 10.11.94 // Відомості Верховної Ради. - № 51, 1994. - ст. 447.
14. Закон України «Про залізничний транспорт» № 233/94-ВР від 10.11.94 // Відомості Верховної Ради. - № 40, 1996 - ст. 183.
15. Статистична інформація [Електронний ресурс]. / Державний комітет статистики. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Аннотація. В статті виявлені причини зниження економічних вигод діяльності транспорту, як со сторони собствених інтересів, так и інтересів государства. Определена роль железнодорожного транспорта в преодолении существующих тенденций развития экономики страны с разных позиций и сфер хозяйственного участия отрасли в других видах деятельности государства. Выделены наиболее очевидные экономические выгоды рационализации работы транспортной отрасли.

Ключевые слова: железнодорожный транспорт, экономика, экономические выгоды, эффективность.

Summary. Reasons of decline of economic values of activity of transport are educed in the article, as from the side of own interests, so interests of the state. The role of railway transport is certain in overcoming of existent progress of economy of country trends from different positions and spheres of economic participation of industry in other types of activity of the state. The most obvious economic values of rationalization of work of a transport industry are distinguished.

Keywords: railway transport, economy, economic values, efficiency.

*Рецензент к.е.н., професор УкрДАЗТ Жердев М.Д.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Токмакова І.В.*